

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням
приватного підприємства «ІКІО»
щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61
Сімейного кодексу України

м. Київ
19 вересня 2012 року
№ 17-рп/2012

Справа № 1-8/2012

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, доповідача,
Бауліна Юрія Васильовича,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Винокурова Сергія Маркіяновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Колоса Михайла Івановича,
Лилака Дмитра Дмитровича,
Пасенюка Олександра Михайловича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Стецюка Петра Богдановича,
Стрижака Андрія Андрійовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України (далі — Кодекс).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення приватного підприємства «ІКІО».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положення частини першої статті 61 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А. С., дослідивши матеріали справи та висновки науковців Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія», Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Конституційний Суд України

УСТАНОВИВ:

1. Приватне підприємство «ІКІО» звернулося до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення частини першої статті 61 Кодексу, відповідно до якого об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту, в аспекті того, чи є статутний капітал та майно приватного підприємства об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Суб'єкт права на конституційне звернення стверджує, що неоднакова судова практика порушила його конституційні права, оскільки неоднозначне розуміння змісту права спільної сумісної власності подружжя судами загальної юрисдикції призводить до прийняття різних за змістом і правовими наслідками рішень. В одному випадку суди визначили майно та статутний капітал приватного підприємства «ІКІО», створеного за рахунок спільної сумісної власності подружжя, як об'єкт права спільної сумісної власності подружжя і здійснили його поділ у відсотковому співвідношенні між спадкоємцями, в інших — виходили з того, що статутний капітал та майно такого підприємства не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, а тому один із подружжя має право тільки на частку одержаних доходів від діяльності приватного підприємства.

2. Вирішуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Відповідно до Конституції України засади регулювання шлюбу і сім'ї визначаються виключно законами України; шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка, кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї (частина перша статті 51, пункт 6 частини першої статті 92). У статті 3 Кодексу встановлено, що сім'я створюється на підставі шлюбу та на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства, серед яких визначено проживання жінки та чоловіка однією сім'єю.

Рівність прав і обов'язків у шлюбі та сім'ї включає в себе також їх рівність у майнових відносинах, які регулюються положеннями Кодексу та Цивільного кодексу України (далі — ЦК України).

Основою майнових відносин подружжя є положення про те, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної

сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу); вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя (стаття 60 Кодексу).

Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту (частина перша статті 61 Кодексу).

Здійснення подружжям права спільної сумісної власності регламентовано статтею 63 Кодексу, згідно з якою дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпоряджання майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними.

Розпоряджання спільним сумісним майном подружжя може відбутися шляхом його поділу, виділення частки. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності подружжя, є підставою набуття особистої власності кожним з подружжя.

Право подружжя на поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, закріплено у статті 69 Кодексу. Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі, а у разі неподільності присуджується одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (частини перша, друга статті 71 Кодексу), або реалізується через виплату грошової чи матеріальної компенсації вартості його частки (частина друга статті 364 ЦК України).

Спадкування є іншим видом набуття особистої приватної власності кожного з подружжя. При цьому до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті; не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця (статті 1218, 1219 ЦК України). Тому у складі спадщини може перебувати будь-яке майно, крім прав та обов'язків, нерозривно пов'язаних з особою спадкодавця.

З наведених положень випливає, що власність у сім'ї існує у двох правових режимах: спільна сумісна власність подружжя та особиста приватна власність кожного з подружжя. Підставами набуття права спільної сумісної власності подружжя є юридично визначений факт шлюбних відносин або проживання чоловіка і жінки однією сім'єю, а особистої приватної власності кожного з подружжя є, зокрема, поділ, виділ належної частки за законом та спадкування.

2.2. Відповідно до Конституції України усі суб'єкти права власності рівні перед законом (частина четверта статті 13); кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом (частини перша, друга статті 41); правовий режим власності визначається виключно законами України (пункт 7 частини першої статті 92).

Одним із видів розпоряджання власністю є право власника використовувати своє майно для здійснення підприємницької діяльності, крім випадків, встановлених законом; законом можуть бути встановлені умови використання

власником свого майна для здійснення підприємницької діяльності (стаття 320 ЦК України).

В Україні залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу діють підприємства унітарні та корпоративні; унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства; унітарними є підприємства, засновані, зокрема, на приватній власності засновника (частини третя, четверта статті 63 Господарського кодексу України (далі — ГК України).

Матеріальну основу діяльності підприємства становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства; джерелами формування майна підприємства є: грошові та матеріальні внески засновників; доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності; доходи від цінних паперів; кредити банків та інших кредиторів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку; інші джерела, не заборонені законодавством України (частини перша, друга статті 66 ГК України).

Вклад до статутного капіталу та виділене із спільної сумісної власності подружжя майно (кошти) передаються у власність приватного підприємства. Відповідно до статті 191 ЦК України підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності; до складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом; підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю; підприємство або його частина можуть бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів. Тобто зі змісту цієї статті вбачається, що стосовно підприємства як єдиного майнового комплексу або його частини можуть виникати цивільні права і обов'язки.

На думку Конституційного Суду України, приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя, — це окремий об'єкт права спільної сумісної власності подружжя, до якого входять усі види майна, у тому числі вклад до статутного капіталу та майно, виділене з їх спільної сумісної власності.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що статутний капітал та майно приватного підприємства, сформовані за рахунок спільної сумісної власності подружжя, є об'єктом їх спільної сумісної власності.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, частиною першою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

вирішив:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України треба розуміти так, що статутний капітал та майно приватного підприємства є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточною і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

● *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 17-рп/2012 dated September 19, 2012 in the case upon the constitutional appeal of the Private Enterprise «IKIO» concerning official interpretation of the provisions of Article 61.1 of the Family Code*

The Private Enterprise «IKIO» applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to provide official interpretation of the provisions of Article 61.1 of the Family Code (hereinafter referred to as «the Code») according to which any property, except that excluded from civil circulation, may be an object of spouses' right to joint co-property in terms whether the statutory capital and assets of private enterprise are the object of spouses' right to joint co-property.

The equality of rights and responsibilities in marriage and in family includes their equity in property relations regulated by the provisions of the Code and the Civil Code (hereinafter referred to as «the CC»).

The fundamentals of property relations of spouses is the provision that the property acquired by spouses during the marriage is their joint co-property regardless whether one of them had no earnings (incomes) for valid reasons. It is understood that every good acquired in marriage, save articles for personal use, is the object of spouses' right to joint co-property (Article 60 of the Code).

Exercise of the right to joint co-property by spouses is prescribed by Article 63 of the Code according to which the wife and the husband have equal rights to possess, dispose of, and administer the property that belongs to them as joint co-property unless an agreement between them provides otherwise.

The disposal of joint co-property by spouses may occur through its division and separation into parts. The division of property which belongs to the joint co-property is a ground for acquiring personal property by each of the spouses.

The spouses' right to partition of property that is the object of spouses' right to joint co-property is enshrined in Article 69 of the Code. The partition of property that is the object of spouses' right to joint co-property is made in kind. Goods that may not be parted are awarded to one of the spouses unless the agreement between them pro-

vides otherwise (Articles 71.1, 71.2 of the Code) or the partition of property is realised through income transfers or material compensation for the value of his or her shares (Article 364.2 of the CC).

Inheritance is another way of acquiring personal private property by each of the spouses which includes all the rights and obligations of the decedent which belonged to him or her at the time of opening of the inheritance and his or her death did not terminate them; rights and obligations that are inextricably linked with the person of the testator are not part of the heritage (Articles 1218, 1219 of the CC). Therefore any property, except the rights and responsibilities, which is inextricably linked with the person of the testator, may be a part of heritage.

As it derives from the abovementioned provisions, the property in the family exists in two legal regimes: joint co-property of spouses and personal private property of each of the spouses. Grounds of acquisition of the right to joint co-property is a legally defined fact of marriage or common living of man and woman as one family, and grounds of acquisition of right to personal private property of each of the spouse is, in particular, division, separation of the proper share under the law and the inheritance.

In accordance with the Constitution, all subjects of the rights of property are equal before the law (Article 13.4); everyone has the right to own, use and dispose of his or her property; the right of private property is acquired by the procedure determined by law (Articles 41.1, 41.2); the legal regime of property is determined exclusively by the laws of Ukraine (Article 92.1.7).

A kind of the disposition of property is the right of owner to use his or her property for entrepreneurial activity, except cases determined by law; the law may set conditions for the use of his or her property by the owner for entrepreneurial activity (Article 320 of the CC).

The contributions to the statute capital and selected assets (funds) from the joint co-property are transferred to the ownership of private enterprise. According to Article 191 of the CC the enterprise is the sole property complex that is used for entrepreneurial activity. The enterprise as a single property complex includes all types of property intended for its activities, including land plots, buildings, equipment, inventory, raw materials and products, claims, debts, as well as right to the trademark or other identification, and other rights, unless otherwise determined either by contract or by law. The enterprise as a single property complex is real estate. The enterprise or a part thereof may be the subject of purchase and sale, mortgage, lease and other contracts. That is, as it appears from the content of this article, the civil rights and obligations may emerge in relation to an enterprise as a single property complex or its part. The Constitutional Court assumes, the private enterprise (or part thereof), founded by one of the spouses is a separate object of the joint co-property, which includes all types of property, in particular, the contribution to the statute capital and the assets allocated from their joint co-property.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that the statute capital and assets of the private enterprise which were formed at the expense of joint co-property are the objects of their joint co-property.